

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію **Ван Мяо**
**«ФОРТЕПІАННА ТВОРЧІСТЬ ФЛОРАНА ШМІТТА:
ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ВИМІРИ»,**
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

Впевнена, що для переважної більшості українських музикознавців дисертаційне дослідження Ван Мяо, присвячене фортепіанній творчості французького композитора кінця XIX – першої половини XX століття Флорана Шмітта (1870–1958), спроможне створити ефект наукового відкриття. Адже музика Ф. Шмітта вкрай мало відома, мало виконувана і мало досліджувана в Україні. Разом з тим творчість цього оригінального митця, друга Моріса Равеля, — ще одна яскрава тесера розмаїтої модерністської музичної мозаїки, яку вирізняє стильова вишуканість і смислова багатогранність. Відкриваючи її для себе, ми додаємо ще одну змістовну ланку до нашого розуміння художніх процесів європейського модернізму (в історико-культурному, жанрово-стильовому та семантично-інтерпретаційному вимірах). Отже, тема дисертаційного дослідження Ван Мяо відзначається актуальністю та високим рівнем наукової новизни.

У центрі уваги дисертанта — «основі стильові виміри фортепіанних творів Флорана Шмітта, а також особливості їх жанрового втілення» [с. 22 дисертації], які дослідник розкриває із доцільним залученням біографічного аспекту, представленого у широкому культурному контексті.

Для дисертаційних робіт, в яких порушуються нові й маловивчені теми, особливого значення набуває вибір методологічної бази, дослідницького інструментарію та методології дослідження. Тому спочатку варто зазначити вибір Ван Мяо у цьому аспекті.

Перш за все, дисертант залучає важливі зарубіжні дослідження (фактично не відомі українським музикознавцям), які торкаються життя і творчості Флорана Шмітта, починаючи від першої книги про митця 1927 року видання. Особливо акцентує увагу на сучасних дослідженнях – книгах Катрін Лоран (*Lorent Catherine. Florent Schmitt. Paris : Bleu Nuit Éditeur, 2012*), Барбари Келлі (*Kelly Barbara L. A Fragile Consensus: Music and Ultra-Modernism in France, 1913–1939. Rochester, NY : Boydell Press, 2013*) і дисертації Еріка Кристофера Шанона (*Shannon Eric Christopher. Florent Schmitt and the Lied et Scherzo, op. 54. A dissertation for degree of Doctor of Musical Arts. Norman, Oklahoma. 2015*). Також Ван Мяо звертається до наукових статей української дослідниці Ольги Михайлової, яка включає спадщину Флорана Шмітта в український музикознавчий простір, аналізуючи окремі фортепіанні опуси. До міждисциплінарного інструментарію біографістики, сформованого українськими вченими, дисертант долучається посередництвом робіт Ірини Драч, Валерії Жаркової, Любові Кияновської, Ольги Коменди, Наталії Савицької, Олександри Самойленко та ін.

Теоретичні аспекти дисертації ґрунтуються на сучасному розумінні музичного тексту, викладеному, зокрема, у роботах Юлії Грібіненко, і на засадах музичної семіології, представленій у дослідженнях Олександри Самойленко. Методологічною базою для оперування категорією стилю стали роботи Віктора Москаленка, Сергія Шипа, Ірини Коханик, Ольги Лігус та ін. В якості центральної у дисертації виокремлено категорію *персонального стилю*, у розумінні якої Ван Мяо спирається на визначення Сергія Шипа (подане у його монографії «Теорія художніх стилів», 2023) — це «комплекс індивідуально-типових властивостей форми та художньо-образного змісту одиничного артефакту мистецтва або множини артефактів, який зумовлений особистісними якостями їх творця» [с. 62 дисертації].

Спираючись на зазначену методологічну базу, дисертант обирає комплексний підхід, в якому поєднано елементи історичного, системного,

стильового методів, а також жанрового, структурно-функціонального, ладо-інтонаційного та гармонічного методів аналізу організації музичного матеріалу.

Для детального дослідження у дисертації обрано п'ять циклічних опусів для фортепіано Флорана Шмітта, які демонструють стиль композитора різних періодів – від часу навчання й становлення до розквіту стилю і завершення творчого звернення до фортепіано: 1) оп. 16 «Інтимна музика», книга I, 1891–1901; 2) оп. 29 «Інтимна музика», книга II, 1898–1904; 3) оп. 58 сюїта «Тиждень маленького ельфа Закрий-Очі», 1912; 4) оп. 64 цикл «Тіні», 1912–1917; 5) оп. 70 диптих «Міражі», 1920–1921. Також для розширення кола спостережень у роботу залучено ще два опуси — оп. 42 «Романтичні п'єси» та оп. 43 «Гуморески». Отже, висновки дисертації про жанрово-стильові закономірності фортепіанної музики Ф. Шмітта ґрунтуються на опрацюванні значного обсягу музичного матеріалу.

Структура роботи чітко продумана, логічна, у повній мірі відповідає предмету дослідження і спрямована на досягнення мети шляхом послідовної реалізації завдань. Наукова думка розгортається від загального до особливого і унікального.

Беззаперечна наукова цінність *Розділу I «Постать Флорана Шмітта в актуальних біографічних ракурсах»* полягає у чітко систематизованій подачі інформації (віднайденої у різноманітних зарубіжних джерелах) про сучасний стан вивчення творчості Ф. Шмітта, а також про основні етапи творчої біографії композитора з акцентом на культурно-історичному контексті і колі мистецького спілкування, які безпосередньо визначили естетичні, жанрові і стильові «центри тяжіння» творчості митця. Також важливо підкреслити запропоновану дисертантом періодизацію життєтворчості Флорана Шмітта: «1. Період навчання і формування творчого кредо (до 1914). 2. Період найвищого визнання у мистецьких колах Парижу (1918–1939). 3. Пізній період узагальнення власних творчих надбань (1939–1958)» [с.50–51 дисертації]. Для українського музикознавства, в якому тільки розпочато вивчення творчості

Ф. Шмітта, логічне й обґрунтоване виокремлення етапів творчості композитора є важливим.

У Розділі 2 «Фортепіанна музика першого творчого десятиліття: жанрові моделі та стильові параметри» акцентовано увагу на жанрових пріоритетах Флорана Шмітта і місці фортепіанної музики у них (підрозділ 2.1.), представлено теоретичні засади вивчення стильових параметрів обраних фортепіанних опусів (підрозділ 2.2.), а також проаналізовано ранні цикли композитора – дві книги «Інтимної музики» ор. 16 та ор. 29 з точки зору залучених жанрових моделей і музичної мови (підрозділ 2.3.). Дисертант звертає увагу на характерні ознаки романтичного мистецтва, які виявляються у ранніх творах Ф. Шмітта і стають фундаментом для кристалізації власного стилю композитора: тяжіння до жанру фортепіанної мініатюри, що об'єднуються у цикли, переважання творів з програмним назвами у романтичному стилі (з відповідним колом образів і смислів), формування музичної мови, окремі ознаки якої промовисто вказують на засвоєння музики Р. Шумана, Ф. Шопена, К. Дебюссі. Але разом з тим, у кожній п'єсі дослідник підкреслює характерні ознаки персонального стилю Ф. Шмітта, які ще формуються, але стануть важливими і пізнаваними у зрілий період творчості композитора. Наведемо деякі з цих спостережень:

- тяжіння до тричастинної форми, у середньому розділі якої поєднані ознаки розвиваючої і контрастної середини;
- уникнення точних репріз і застосування в них постійного варіювання з ущільненням фактури;
- загалом тяжіння до варіаційності, варіантності у викладенні матеріалу, що викликає відчуття імпровізаційного руху (за яким проглядає чітка логіка);
- співставлення у темах вокальної фрази і танцювального жесту;
- «робота з музичним часом і надзвичайно тонка логіка чергування метричних акцентів» [с.73 дисертації], яка, зокрема, передбачає поліритмічні рішення, розшарування фактури, приховане голосоведення, характерні для зрілого періоду творчості композитора;

- завершення твору мелодичним висхідним рухом по звуках тризвуку із завмиранням у високому регістрі та вслуханням у тишу тощо.

Також у цьому підрозділі роботи є тонкі спостереження над жанровим вирішенням. До прикладу, у шостій п'єсі «Glas» («Похоронний дзвін») з ор. 29 виявлено жанрові ознаки сарабанди при опорі на композиційну техніку пасакалії.

Розділ 3 «Стильові вектори у фортепіанних творах Флорана Шмітта зрілого періоду творчості» є кульмінаційним у структурі дисертації — за складністю й оригінальністю залучених циклів (ор. 64 «Тіні», ор. 70 «Міражі», ор. 58 «Тиждень маленького ельфа Закрий-Очі»), за деталізацією аналітичних спостережень, за глибоким зануренням у позамузичні джерела, що стали поштовхом до формування задуму, за виявленням системи ознак персонального стилю Флорана Шмітта (зокрема, віртуозного оркестрового трактування фортепіано і тотального варіювання тематичного матеріалу як важливих принципів мислення композитора). Вибір музичного матеріалу для Розділу 3 є дійсно цікавим й продуманим. Обрані твори торкаються різних пластів культурних смислів, резонують з ними і презентують їх оригінальну художню інтерпретацію. Так, у тричастинному циклі «Тіні» знаходять відлуння і пошуки авангардних поетів Лотреамона та Волта Вітмена, і «Нічний Гаспар» Моріса Равеля, і мавританська тема. І усі ці смислові акценти підсвідомо «підсвічено» драмою Першої світової війни (адже час створення циклу – 1912–1917 роки). У диптиху «Міражі» дивовижно співіснують дві великі композиції, перша з яких є даниною пам'яті Клоду Дебюссі, а друга — творчою інтерпретацією головного образу поеми «Мазепа» Байрона. Сюїта «Тиждень маленького ельфа Закрий-Очі» (для виконання у чотири руки маленьким піаністом-початківцем з педагогом) переключає у зовсім інший вимір — світлого дитинства і казки, адже задум сюїти проростає з казкових образів книг Андерсена. При аналізі сюїти дисертант тонко вписує її смислові інтенції у контекст французької культури початку ХХ століття (зокрема, знаходить точки дотику із популярною на той час теорією психоаналізу), а в аналізі музичного

тексту, серед іншого, розкриває його широку жанрову палітру та ладове різноманіття.

Неможливо не підкреслити розгорнутість, послідовність і ґрунтовність висновків, які демонструють розв'язання усіх поставлених завдань і містять найважливіші спостереження над жанрово-стильовими особливостями фортепіанної творчості Флорана Шмітта.

Питання, які виникли під час ознайомлення з дисертацією Ван Мяо, спрямовані на роздуми автора над інформацією, викладеною в роботі:

1. У роботі Ви рельєфно відтворюєте біографічний контекст діяльності Флорана Шмітта, значно розширюючи «фактологічний глосарій» українського музикознавства. Зокрема, Ви акцентуєте увагу на тому, що композитор з 1896 року неодноразово брав участь у конкурсі на отримання Римської премії і переміг тільки на п'ятий рік. На Вашу думку, чому Флоран Шмітт так прагнув отримати цю премію?

2. Ви зазначаєте, що серед 138 опусів композитора на першому плані знаходяться саме інструментальні жанри. Чим обумовлені такі жанрові пріоритети Флорана Шмітта?

І висловлю одне побажання. При розгляді п'єс Ф. Шмітта, які мають розгорнуту форму і складну мережу тематичних зв'язків (особливо у циклах «Тіні» і «Міражі») доцільно було б до аналітичних спостережень також додавати схеми творів — для більшої наочності сприйняття.

Загалом, представлене до захисту дисертаційне дослідження Ван Мяо вирізняється самостійністю та значною науковою новизною для українського музикознавства, комплексним підходом, логічністю та завершеністю у розкритті теми, ґрунтовністю висновків. Текст вирізняється змістовною щільністю, продуманим використанням термінологічного апарату, балансом тонких образних характеристик і чітких аналітичних спостережень, глибоким знанням музичного матеріалу. Поставлене наукове завдання виконано на високому рівні. Результати дослідження мають теоретичну і практичну цінність, можуть бути залучені в освітньому процесі — у курсах історії

європейської музики ХХ століття, аналізу музичних творів, музичної інтерпретації, а також бути у нагоді у класі з фаху «Фортепіано» при залученні творів Флорана Шмітта до виконавського репертуару.

Публікації за темою дисертації представлені у необхідній кількості – три одноосібних статті у спеціалізованих періодичних наукових виданнях, затверджених МОН України як фахові у галузі культури і мистецтва (спеціальність – 025). За змістом публікації розкривають провідні положення дисертації. Апробацію результатів дисертації здійснено на п'ятнадцяти міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Загалом, дисертація та наукові публікації виконані здобувачем із дотриманням академічної доброчесності. Технічне оформлення роботи відповідає встановленим МОН вимогам.

Таким чином, дисертаційне дослідження Ван Мяо «Фортепіанна творчість Флорана Шмітта: жанрово-стильові виміри» повністю відповідає вимогам МОН України щодо кваліфікаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а його автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри теорії музики
факультету виконавського мистецтва
та музикознавства
Київської муніципальної
академії музики ім. Р. М. Глієра

Оксана ГАРМЕЛЬ